



### **КОВАЛЬ-ФУЧИЛО ІРИНА**

кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця відділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4048-9114>

### **KOVAL-FUCHYLO IRYNA**

a Ph.D. in Philology, a senior research fellow at the Ukrainian and Foreign Folkloristics Department at the M. T. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4048-9114>

### **Бібліографічний опис:**

Коваль-Фучило, І. (2023) Проект «Усні історії українських біженок у Європі». *Народна творчість та етнологія*, 4 (400), 98–100.

Koval-Fuchylo, I. (2023) Project *Oral histories of Ukrainian refugees in Europe*. *Folk Art and Ethnology*, 4 (400), 98–100.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

## **ПРОЄКТ «УСНІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНОК У ЄВРОПІ»**

Реалізацію проекту «Усні історії українських біженок у Європі» я розпочала у квітні 2023 року в Лодзькому воєводстві Республіки Польща. Стимулом для виникнення ідеї проекту стало власне спостереження за українськими громадянами, які через війну стали внутрішньо переміщеними особами в Україні й особами з тимчасовим захистом у Європі: люди готові були ділитися своїми історіями; вони хотіли, щоб їхні розповіді почули. У Лодзі в Будинку кіно від початку повномасштабного воєнного вторгнення Росії в Україну запрацював центр для українських біженців. Тут українці, які перетнули кордон після 24 лютого 2022 року, могли прийти відпочити, поїсти, вибрати необхідний одяг. Для дітей була зроблена ігрова зона. Жінки сиділи за столами, обідали, знайомилися, ділилися своїми історіями, порадами щодо адаптації на новому місці проживання. Лодзький Будинок кіно став основним місцем, де я здійснювала свої записи, перебуваючи в Польщі. Тут було зручно працювати, оскільки діти бавилися, а матері могли спілкуватися. Жінки охоче йшли на контакт, погоджувалися на запис їхньої розповіді. За три місяці (квітень – червень 2022 р.) лише одна жінка відмовилася дати згоду на запис розмови, але готова була поговорити без диктофона. Умови запису,

а також той факт, що я, як і мої співрозмовниці, була біженкою, тобто однією з них, дають підстави стверджувати, що записані наративи близькі до тих, які функціонують у живому побутуванні, тому що й без моїх записів жінки розповідають одна одній свої історії. У Польщі я записала тридцять інтерв'ю. Моє наукове стажування тривало у варшавському Інституті археології і етнології Польської академії наук.

Від вересня 2022 року до кінця лютого 2023 року я працювала в Парижі. Перебувала там на запрошення програми «Паузе», яка надає стипендії вченим з різних країн, що перебувають у небезпеці. Наукове стажування відбувалося на відділі славистики Сорбоннського університету.

У Парижі найчастіше записувала інтерв'ю в приміщенні громадської організації «Україна для всіх», що розміщується на вул. Палестини, 6. На першому поверсі – Українська автокефальна православна церква Святого Симона (Константинопольський патріархат), на другому і третьому – Українська бібліотека імені Симона Петлюри, а на четвертому – приміщення громадської організації «Україна для всіх». Там навчають дітей української мови, організують гуртки з ліплення з глини, малювання, аплікації, ткацтва, пап'є-маше, французької мови тощо. Учителями найчастіше стають українські біженки, які охоче працюють із дітьми. Це допомагає їм почуватися корисними далеко від Батьківщини. Крім того, діє бібліотека, у якій можна взяти книги додому. Час від часу там відбуваються творчі вечори. Так, мені запропонували розповісти про свою наукову роботу, і 18 лютого 2023 року я прочитала лекцію «Український фольклор: традиції і сучасність».

Від березня до грудня 2023 року здійснюватиму свої записи в Гельсінкі, де працюю у Фінському літературознавчому товаристві, яке запросило мене створити архів інтерв'ю з українськими біженцями, котрі прибули у Фінляндію. Після закінчення війни цей архів аудіо-записів буде передано у відділ Архівних наукових фондів рукописів і фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Про це укладено договір між цими двома науковими установами.

У Гельсінкі вже тривалий час діє Культурний центр Товариства українців Фінляндії. Тут організовано різні заходи для дорослих і дітей. Діти малюють, ліплять із глини, здобувають знання з фінської мови, працює бібліотека. Завдяки діяльності таких українських осередків за кордоном українкам і їхнім дітям значно легше перебути час війни далеко від дому.

Основна моя мета під час інтерв'ю – почути, що сама оповідачка хоче розповісти про себе, що для неї важливо, щоб я почула. Є кілька інтерв'ю, де я майже не ставила запитань, а лише слухала, іноді щось уточнювала. Утім, орієнтовний перелік запитань я підготувала. Це такі питання:

1. Де застала вас війна? Як ви дізналися про війну, якою була ваша перша реакція?
2. Чи були у вас якісь передбачення щодо активізації війни?
3. Які, на вашу думку, причини повномасштабного вторгнення?
4. Як ви провели перші дні активної фази війни?
5. Коли й чому ви вирішили поїхати за кордон? Що спричинило таке рішення?
6. Що вам відомо про долю рідних і сусідів?
7. Якою була ваша евакуаційна дорога за кордон? Чому ви обрали Польщу / Францію / Фінляндію?
8. Хто вам допомагав, які були перешкоди, труднощі?
9. Опишіть перші дні за кордоном. Яких людей ви зустріли?
10. Що ви очікуєте найближчим часом?
11. Як сьогоднішня війна вплине на майбутнє України?
12. Чим відрізняються українці і поляки / французи / фіни?

13. Які цікаві місця відвідали в Лодзі / Парижі / Гельсінкі? Які ще міста відвідали?

14. Чим відрізняється ваш день в Україні й на новому місці? Які основні труднощі доводиться долати?

15. Чи плануєте ви повернутися додому?

16. Які історії про інших людей вам розказували?

17. Що самі хочете сказати важливого, про що я не запитала?

Цей орієнтовний перелік питань може бути розширений іншими, залежно від ситуації та розповіді оповідачки. Часто я розповідаю співрозмовниці власну історію, оскільки хочу, щоб наша розмова була взаємним обміном інформацією, емоціями, роздумами.

Мої майбутні студії української оповідної традиції про досвід біженства від війни матимуть передусім фольклорне спрямування. Планую здійснювати їх науковий аналіз у контексті живого побутування, тому робота включатиме такі пункти: особливості стратегії самопрезентації респондентів; сюжетна лінія розповіді; визначення тем-фаворитів і тем-табу; особливості номінації; основні образи, концепти наративів (війна, дорога, Україна, чужа сторона, групові й індивідуальні портрети оповіді); визначення впливу української оповідної традиції на способи вербалізації досвіду; порівняння розповідей про сьогоденне біженство з наративами про інші примусові переселення внаслідок природних і техногенних катастроф, політики держави тощо.

Зафіксовані автобіографічні наративи планую досліджувати в контексті побутування інших культурних текстів, зокрема візуального інтернет-фольклору (меми, авторські ілюстрації), наївної та авторської поезії.

Надійшло / Received 01.08.2023

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 14.12.2023